

DYSFUNCTIONAL FAMILY AS A RISK FACTOR IN CHILD DEVELOPMENT: CAUSES, CONSEQUENCES, AND POSSIBILITIES FOR INTERVENTION

Jasmina Kurpejović

University of Novi Pazar, Serbia, jasmina.kurpejovic@uninp.edu.rs

Ibro Skenderović

University of Novi Pazar, Serbia, i.skenderovic@uninp.edu.rs

Abstract: A dysfunctional family represents a complex and multidimensional social phenomenon that significantly affects the emotional, social, and cognitive development of children. The aim of this paper is to analyze the key characteristics of dysfunctional families, identify the causes of their occurrence, and examine the consequences for the development of children and youth. Special focus is placed on the possibilities of prevention and intervention through the educational, social, and family systems. The results indicate the importance of timely recognition of problems and the involvement of professional services.

A dysfunctional family represents a significant risk factor for the overall development of children, affecting their emotional, social, and cognitive functioning. The paper is based on a review of recent scientific literature, integrating theoretical and empirical findings. The results indicate that family conflicts, poor communication, socio-economic factors, and parents' psychological difficulties are among the most significant causes of dysfunction. The consequences most often manifest through emotional disorders, behavioral problems, and difficulties in socialization. Contemporary approaches emphasize the importance of early problem identification and multisystemic action involving the family, school, and the wider community.

Keywords: dysfunctional family, child development, risk factor, intervention, mental health.

DISFUNKCIONALNA PORODICA KAO FAKTOR RIZIKA U RAZVOJU DJECE: UZROCI, POSLJEDICE I MOGUĆNOSTI INTERVENCIJE

Jasmina Kurpejović

Univerzitet u Novom Pazaru, Srbija, jasmina.kurpejovic@uninp.edu.rs

Ibro Skenderović

Univerzitet u Novom Pazaru, Srbija, i.skenderovic@uninp.edu.rs

Apstrakt: Disfunkcionalna porodica predstavlja složen i višedimenzionalan društveni fenomen koji značajno utiče na emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj djece. Cilj rada je analiza ključnih karakteristika disfunkcionalnih porodica, identifikacija uzroka njihove pojave, kao i sagledavanje posljedica po razvoj djece i mladih. Poseban fokus stavljen je na mogućnosti prevencije i intervencije kroz obrazovni, socijalni i porodični sistem. Rezultati ukazuju na značaj pravovremenog prepoznavanja problema i uključivanja stručnih službi.

Disfunkcionalna porodica predstavlja značajan faktor rizika za cjelokupan razvoj djece, utičući na njihove emocionalne, socijalne i kognitivne funkcije. Rad se zasniva na preglednoj analizi recentne naučne literature, uz integraciju teorijskih i empirijskih nalaza. Rezultati ukazuju da su porodični konflikti, loša komunikacija, socio-ekonomski faktori i psihološke poteškoće roditelja među najznačajnijim uzrocima disfunkcionalnosti. Posljedice se najčešće manifestuju kroz emocionalne poremećaje, probleme u ponašanju i teškoće u socijalizaciji. Savremeni pristupi naglašavaju značaj ranog prepoznavanja problema i multisistemske djelovanja koje uključuje porodicu, školu i društvenu zajednicu.

Ključne riječi: disfunkcionalna porodica, razvoj djece, faktor rizika, intervencija, mentalno zdravlje.

1. UVOD

Porodica predstavlja osnovnu društvenu zajednicu u kojoj dijete stiče prva iskustva, usvaja vrijednosti i razvija svoju ličnost. Ona ima ključnu ulogu u procesu vaspitanja i socijalizacije djece, jer upravo u porodičnom okruženju dijete uči prve oblike ponašanja, komunikacije i emocionalnog izražavanja. Stabilna i funkcionalna porodica pruža sigurnost, podršku i osjećaj pripadnosti, što je od presudnog značaja za pravilan razvoj djece. Porodica predstavlja primarni kontekst razvoja svakog djeteta. U njoj se formiraju osnovni obrasci ponašanja, emocionalne reakcije i socijalne vještine. Međutim, kada porodica ne uspijeva da obezbijedi stabilno i podržavajuće okruženje, dolazi do pojave disfunkcionalnosti. Savremena istraživanja ukazuju da kvalitet porodičnih odnosa ima dugoročne posljedice na mentalno zdravlje djece. Međutim, savremeno društvo donosi brojne izazove koji utiču na funkcionisanje

porodice. U uslovima socio-ekonomskih teškoća, ubrzanog načina života, kao i promjena u sistemu vrijednosti, sve češće dolazi do narušavanja porodičnih odnosa. U takvim situacijama formiraju se disfunkcionalne porodice, koje ne uspijevaju da ispune svoje osnovne vaspitne i zaštitne funkcije.

Posebno je važno naglasiti da djeca koja odrastaju u ovakvim porodicama često razvijaju nesigurnost, strah, probleme u ponašanju i poteškoće u učenju i socijalizaciji. Zbog toga je neophodno pravovremeno prepoznati probleme u porodici i pružiti adekvatnu podršku kako bi se ublažile negativne posljedice po razvoj djeteta. Porodica predstavlja primarni i najvažniji kontekst razvoja djeteta, u kojem se formiraju osnovne emocionalne, socijalne i kognitivne kompetencije. Kvalitet porodičnih odnosa ima direktan uticaj na mentalno zdravlje i ukupno funkcionisanje djece. U savremenim istraživanjima naglašava se da disfunkcionalni porodični odnosi predstavljaju jedan od ključnih faktora rizika za razvoj psiholoških i ponašajnih problema kod djece (Salo et al., 2024).

Cilj ovog rada jeste da se analiziraju problemi disfunkcionalnih porodica i njihove posljedice po djecu, kao i da se ukaže na značaj razumijevanja i rane intervencije u cilju zaštite i unapređenja razvoja djece.

Pojam i karakteristike disfunkcionalne porodice

Disfunkcionalna porodica se definiše kao porodica u kojoj su odnosi među članovima narušeni, komunikacija neefikasna, a emocionalne potrebe zanemarene (Goldenberg & Goldenberg, 2013). Često su prisutni konflikti, rigidne uloge ili potpuni haos u strukturi porodičnih odnosa.

Loša komunikacija, česti konflikti, emocionalna udaljenost među članovima, kao i prisustvo različitih oblika zanemarivanja ili nasilja karakterišu disfunkcionalne porodice. U takvom ambijentu dijete često ostaje bez adekvatne podrške i razumijevanja, što može imati dugoročne posljedice na njegov emocionalni, socijalni i psihološki razvoj. Porodica kao primarna društvena zajednica ima ključnu ulogu u razvoju djeteta, jer predstavlja prvo okruženje u kojem dijete uči osnovne obrasce ponašanja, emocionalnog reagovanja i socijalnih odnosa. Kada porodica ne uspijeva da ispuni svoje osnovne funkcije – zaštitnu, vaspitnu, emocionalnu i socijalizacijsku – govori se o disfunkcionalnoj porodici.

Disfunkcionalna porodica se može definisati kao porodica u kojoj su odnosi među članovima narušeni, komunikacija otežana ili neadekvatna, a potrebe djece zanemarene ili nedovoljno zadovoljene. U takvim porodicama često dolazi do poremećaja u međusobnim odnosima, što negativno utiče na razvoj ličnosti djeteta (Mitić, 1997).

Jedna od osnovnih karakteristika disfunkcionalne porodice jeste loša ili neefikasna komunikacija. Članovi porodice ne izražavaju otvoreno svoje emocije i potrebe, što dovodi do nerazumijevanja, frustracija i konflikata. Djeca u takvom okruženju često ne razvijaju adekvatne socijalne vještine i imaju poteškoće u izražavanju emocija (Marković i sar., 2008). Pored toga, u disfunkcionalnim porodicama često je prisutna emocionalna hladnoća ili, s druge strane, pretjerana kontrola i autoritarnost roditelja. Nedostatak emocionalne podrške može dovesti do osjećaja nesigurnosti i niskog samopouzdanja kod djece, dok pretjerana kontrola ograničava razvoj njihove samostalnosti i ličnosti (Srna, 2012).

Još jedna važna karakteristika jeste prisustvo konflikata i nestabilnih porodičnih odnosa. Česti sukobi među roditeljima, kao i neusklađeni vaspitni stilovi, stvaraju napeto porodično okruženje koje negativno utiče na psihičko stanje djece. Takva atmosfera može izazvati strah, anksioznost i nesigurnost kod djece.

Takođe, disfunkcionalne porodice često karakteriše nepostojanje jasnih granica i uloga među članovima. Djeca mogu preuzimati odgovornosti koje nijesu u skladu sa njihovim uzrastom ili biti zanemarena u donošenju odluka koje se tiču njihovog života. Ovakvi obrasci ponašanja dodatno utiču na razvoj ličnosti i socijalno funkcionisanje djece (Stojnov, 2005).

U nekim slučajevima disfunkcionalnost porodice povezana je sa pojavom bolesti zavisnosti, nasilja ili zanemarivanja. Ovi faktori dodatno pogoršavaju porodične odnose i ozbiljno ugrožavaju razvoj djece, jer djeca odrastaju u sredini koja ne pruža osnovne uslove za zdrav razvoj (Svetozarević, 2014).

Disfunkcionalna porodica predstavlja kompleksan fenomen koji se ogleda kroz poremećene međuljudske odnose i neadekvatno funkcionisanje osnovnih porodičnih uloga. Osnovne karakteristike uključuju lošu komunikaciju, emocionalnu distancu, česte konflikte i nedostatak podrške.

Savremena istraživanja pokazuju da kvalitet interakcije između roditelja i djece ima ključnu ulogu u razvoju emocionalne sigurnosti. Negativni obrasci komunikacije i konfliktni odnosi povezani su sa povećanim rizikom od problema u ponašanju i emocionalnih poteškoća kod djece (Huang et al., 2024).

2. UZROCI NASTANKA DISFUNKCIONALNIH PORODICA

Uzroci nastanka disfunkcionalnih porodica su višestruki i međusobno povezani. Socio-ekonomski problemi, nezaposlenost, stres, loši porodični odnosi, bolesti zavisnosti, nasilje, psihološki problemi i savremeni način života zajedno doprinose narušavanju funkcionalnosti porodice. Ekonomska nestabilnost i siromaštvo značajno utiču na kvalitet porodičnih odnosa. Finansijski stres povećava vjerovatnoću konflikata i smanjuje kapacitet roditelja za adekvatnu brigu o djeci (Hart et al., 2024).

Razumijevanje ovih uzroka predstavlja osnovu za pravovremeno prepoznavanje problema i preduzimanje mjera koje mogu doprinijeti poboljšanju porodičnih odnosa i zaštiti djece.

Prema Conger i sar. (2010), ekonomski pritisci takođe značajno utiču na kvalitet roditeljstva i povećavaju rizik od konflikata. Konflikti među roditeljima i nedostatak konstruktivne komunikacije predstavljaju jedan od najvažnijih prediktora problema u ponašanju kod djece (Huang et al., 2024).

Disfunkcionalne porodice ne nastaju slučajno, već su rezultat složenog djelovanja različitih faktora koji utiču na međuljudske odnose, stabilnost porodice i njenu sposobnost da ispunji osnovne funkcije. Uzroci disfunkcionalnosti mogu biti različiti, ali se najčešće međusobno prepliću i djeluju istovremeno, stvarajući nepovoljno okruženje za razvoj djece.

Jedan od najvažnijih uzroka nastanka disfunkcionalnih porodica jesu socio-ekonomski faktori. Siromaštvo, nezaposlenost, finansijska nesigurnost i loši životni uslovi značajno utiču na kvalitet porodičnog života. Kada porodica nema dovoljno sredstava za osnovne potrebe, dolazi do povećanog stresa, frustracija i konflikata među članovima. Roditelji koji su opterećeni egzistencijalnim problemima često nemaju dovoljno vremena ni emocionalne energije da se adekvatno posvete djeci, što dovodi do zanemarivanja njihovih potreba (Mitić, 1997). Dugotrajna finansijska nestabilnost može dovesti i do osjećaja beznađa, što dodatno narušava porodične odnose. Pored materijalnih uslova, važan uzrok disfunkcionalnosti predstavljaju poremećeni porodični odnosi i loša komunikacija među članovima. U porodicama gdje dominira nerazumijevanje, nedostatak poštovanja i emocionalna distanca, dolazi do stvaranja negativne porodične klime. Roditelji koji nijesu u stanju da konstruktivno rješavaju konflikte često pribjegavaju agresiji, povlačenju ili ignorisanju problema. Djeca u takvom okruženju ne usvajaju zdrave modele ponašanja, već razvijaju obrasce koji mogu biti štetni za njihov dalji razvoj (Barišić i sar., 2011).

Jedan od čestih uzroka disfunkcionalnosti jeste i neadekvatan roditeljski stil. Autoritarni roditelji koji koriste stroge kazne i kontrolu mogu izazvati strah i nesigurnost kod djece, dok permisivni roditelji koji postavljaju malo ili nimalo granica mogu dovesti do razvoja neodgovornog ponašanja. Takođe, roditelji koji su emocionalno nedostupni ili nezainteresovani za potrebe djece ne pružaju adekvatnu podršku za njihov razvoj. Neusklađenost u vaspitnim stilovima između roditelja dodatno komplikuje porodične odnose i stvara konfuziju kod djece (Srna, 2012).

Bolesti zavisnosti predstavljaju jedan od najozbiljnijih uzroka disfunkcionalnosti porodice. Prisustvo zavisnosti i nasilja dodatno narušava porodične odnose i stvara nesigurno okruženje za razvoj djece.

Alkoholizam, narkomanija i druge vrste zavisnosti dovode do poremećaja u ponašanju roditelja, smanjuju njihovu sposobnost da brinu o djeci i često su povezane sa nasiljem u porodici. Djeca koja odrastaju u porodicama sa prisutnim zavisnostima često su izložena nesigurnosti, strahu i emocionalnoj nestabilnosti. Ovakva sredina može ostaviti duboke psihološke posljedice koje se prenose i u kasniji život. Nasilje u porodici takođe predstavlja jedan od ključnih faktora disfunkcionalnosti. Fizičko, psihičko, emocionalno ili verbalno nasilje narušava osnovne principe sigurnosti i povjerenja unutar porodice. Djeca koja su svjedoci ili žrtve nasilja razvijaju osjećaj nesigurnosti, straha i nepovjerenja prema drugima. Dugotrajna izloženost nasilju može dovesti do razvoja agresivnog ponašanja ili povlačenja i izolacije (Marković i sar., 2008).

Psihološki problemi roditelja, kao što su depresija, anksioznost ili drugi poremećaji ličnosti, takođe mogu doprinijeti disfunkcionalnosti porodice. Roditelji koji se suočavaju sa mentalnim poteškoćama često nijesu u mogućnosti da adekvatno odgovore na potrebe djece, što može dovesti do zanemarivanja ili nepredvidivog ponašanja. Takva situacija dodatno otežava razvoj stabilnih i zdravih porodičnih odnosa.

Važan faktor koji doprinosi disfunkcionalnosti jeste i nedostatak socijalne podrške. Porodice koje nemaju podršku šire zajednice teže se nose sa krizama, što povećava rizik od disfunkcionalnosti.

Porodice koje su izolovane, bez pomoći šire zajednice ili rodbine, teže se nose sa problemima i kriznim situacijama. Nedostatak podrške može dovesti do osjećaja usamljenosti i preopterećenosti roditelja, što negativno utiče na njihovu sposobnost da obavljaju roditeljsku ulogu.

Savremeni način života takođe značajno utiče na funkcionisanje porodice. Ubrzano tempo života, profesionalne obaveze i nedostatak vremena za zajedničke aktivnosti dovode do slabljenja porodičnih veza. Roditelji često provode manje vremena sa djecom, što smanjuje kvalitet komunikacije i emocionalne povezanosti. Ovakve promjene u načinu života doprinose stvaranju distance među članovima porodice i povećavaju rizik od disfunkcionalnosti (Srna, 2012).

Ne treba zanemariti ni uticaj društvenih promjena i sistema vrijednosti. Promjene u normama, očekivanjima i ulogama unutar porodice mogu dovesti do konflikata i nesporazuma. Tradicionalni modeli porodice se mijenjaju, a nove uloge često nijesu jasno definisane, što može stvoriti dodatne izazove u funkcionisanju porodice (Barišić i sar., 2011).

Još jedan važan uzrok jeste transgeneracijski prenos obrazaca ponašanja. Roditelji koji su i sami odrastali u disfunkcionalnim porodicama često nesvjesno prenose iste obrasce na svoju djecu. Nedostatak pozitivnih modela iz

vlastitog djetinjstva otežava im da razviju zdrave porodične odnose, što dovodi do ponavljanja disfunkcionalnih obrazaca.

3. PROBLEMI U DISFUNKCIONALNIM PORODICAMA

Disfunkcionalne porodice karakterišu brojni problemi koji direktno utiču na kvalitet života svih članova, a posebno djece. Ovi problemi se ne javljaju izolovano, već su međusobno povezani i često se vremenom produbljuju, stvarajući nepovoljno i nestabilno porodično okruženje. U takvim uslovima porodica ne uspijeva da ostvari svoju osnovnu funkciju – pružanje sigurnosti, podrške i pravilnog vaspitanja djece.

Djeca iz disfunkcionalnih porodica često imaju poteškoće u emocionalnoj regulaciji, niže samopouzdanje i probleme u socijalizaciji. Istraživanja pokazuju povezanost između porodičnih konflikata i pojave anksioznosti i depresije (Cummings & Davies, 2010).

U disfunkcionalnim porodicama prisutni su brojni problemi koji direktno utiču na razvoj djece. Najčešći među njima su emocionalno zanemarivanje, nasilje, nedostatak roditeljskog nadzora i nestabilni odnosi.

Djeca u takvim porodicama često nemaju priliku da razviju adekvatne socijalne i emocionalne vještine. Umjesto podrške, suočavaju se sa kritikama, konfliktima i nesigurnošću, što može dovesti do ozbiljnih razvojnih poteškoća.

Nasilje u porodici predstavlja jedan od najozbiljnijih problema disfunkcionalnih porodica. Ono može biti fizičko, psihičko, emocionalno ili verbalno, a često se javlja kao posljedica nagomilanih konflikata, stresa ili bolesti zavisnosti. Djeca koja su izložena nasilju ili svjedoče nasilju između roditelja razvijaju strah, anksioznost i osjećaj nesigurnosti. Dugoročno, ovakva iskustva mogu uticati na razvoj agresivnog ponašanja ili povlačenja i izolacije (Svetozarević, 2014).

Jedan od najizraženijih problema u disfunkcionalnim porodicama jeste loša ili potpuno narušena komunikacija. Umjesto otvorenog i iskrenog razgovora, članovi porodice često izbjegavaju komunikaciju ili je svode na konflikte, optuživanja i kritike. Nedostatak kvalitetne komunikacije dovodi do nerazumijevanja, udaljavanja među članovima i stvaranja emocionalne distance. Djeca koja odrastaju u takvom okruženju ne razvijaju adekvatne komunikacijske vještine i često imaju poteškoće u izražavanju emocija i potreba (Marković i sar., 2008).

Pored problema u komunikaciji, čest problem predstavlja emocionalno zanemarivanje. U disfunkcionalnim porodicama roditelji često ne prepoznaju ili ignorišu emocionalne potrebe djece. Nedostatak pažnje, podrške i razumijevanja dovodi do osjećaja usamljenosti, nesigurnosti i niskog samopouzdanja kod djece. Takva djeca često traže potvrdu i prihvatanje van porodice, što ih može dovesti u rizične situacije.

Još jedan značajan problem jeste nedostatak roditeljske brige i kontrole. U nekim disfunkcionalnim porodicama roditelji su previše zaokupljeni vlastitim problemima, dok u drugim slučajevima potpuno zanemaruju svoju roditeljsku ulogu. Djeca u takvim porodicama često ostaju bez nadzora, jasnih pravila i granica, što može dovesti do razvoja rizičnih oblika ponašanja, kao što su agresivnost, delinkvencija ili zloupotreba psihoaktivnih supstanci (Srna, 2012).

Takođe, u disfunkcionalnim porodicama često dolazi do zamjene uloga među članovima. Djeca mogu preuzimati odgovornosti koje nijesu u skladu sa njihovim uzrastom, poput brige o mlađoj braći i sestrama ili čak emocionalne podrške roditeljima. Ovakva situacija dovodi do prerane emocionalne zrelosti, ali i do unutrašnjeg pritiska i stresa koji može negativno uticati na razvoj ličnosti djeteta (Stojnov, 2005).

Narušeni porodični odnosi često su praćeni stalnim konfliktima i nestabilnom atmosferom. Česte svađe, neslaganja i napetost među članovima porodice stvaraju okruženje u kojem dijete ne osjeća sigurnost. Ovakva atmosfera može dovesti do razvoja različitih psiholoških problema, uključujući anksioznost, depresiju i osjećaj nesigurnosti (Barišić i sar., 2011).

Jedan od problema koji se često zanemaruje jeste nedostatak jasnih pravila i strukture u porodici. U funkcionalnim porodicama postoje određena pravila ponašanja koja doprinose stabilnosti i sigurnosti. Nasuprot tome, u disfunkcionalnim porodicama pravila su nejasna, nedosljedna ili potpuno odsutna. Djeca u takvom okruženju ne znaju šta se od njih očekuje, što može dovesti do zbunjenosti i nesigurnosti.

Važno je istaći da se problemi u disfunkcionalnim porodicama rijetko rješavaju na adekvatan način. Umjesto konstruktivnog rješavanja konflikata, često dolazi do potiskivanja problema ili njihovog ignorisanja. Ovakav pristup dodatno pogoršava situaciju i dovodi do akumulacije nezadovoljstva i napetosti među članovima porodice.

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da disfunkcionalne porodice karakteriše čitav niz problema koji međusobno djeluju i pojačavaju jedni druge. Loša komunikacija, emocionalno zanemarivanje, nasilje, nedostatak roditeljske brige i nestabilni odnosi stvaraju nepovoljno okruženje koje može imati ozbiljne posljedice po razvoj djece. Zbog toga je od izuzetne važnosti pravovremeno prepoznati ove probleme i preduzeti mjere za njihovo prevazilaženje.

4. POSLJEDICE DISFUNKCIONALNE PORODICE NA DIJETE

Disfunkcionalna porodica ostavlja duboke i dugotrajne posljedice na razvoj djeteta, jer dijete odrasta u okruženju koje ne pruža sigurnost, stabilnost i adekvatnu emocionalnu podršku. Takvi uslovi utiču na sve aspekte razvoja – emocionalni, socijalni, kognitivni i ponašajni – što može imati posljedice koje se zadržavaju i u odraslom dobu.

Jedna od najizraženijih posljedica jeste narušavanje emocionalnog razvoja djeteta. Djeca često razvijaju anksioznost, depresiju i nisko samopouzdanje. Nedostatak emocionalne podrške utiče na njihovu sposobnost regulacije emocija (Salo et al., 2024).

Djeca koja odrastaju u disfunkcionalnim porodicama često razvijaju osjećaj nesigurnosti, straha i nepovjerenja. Nedostatak ljubavi, pažnje i podrške dovodi do niskog samopouzdanja i osjećaja manje vrijednosti. Takva djeca često imaju poteškoće u prepoznavanju i izražavanju emocija, što može otežati njihove kasnije interpersonalne odnose.

Pored toga, česta izloženost konfliktima i nestabilnim odnosima može dovesti do razvoja anksioznosti i depresije. Depresija, anksioznost i drugi psihološki poremećaji kod roditelja utiču na emocionalnu dostupnost i kvalitet roditeljstva (Kganyago Mphaphuli, 2023).

Djeca koja svakodnevno svjedoče svađama ili nasilju među roditeljima žive u stalnom osjećaju napetosti i straha. Na planu ponašanja, djeca iz disfunkcionalnih porodica često pokazuju različite oblike nepoželjnog ponašanja. To može uključivati agresivnost, neposlušnost, buntovništvo ili sklonost ka rizičnim oblicima ponašanja. Ovakvi obrasci ponašanja često predstavljaju način na koji dijete izražava unutrašnje nezadovoljstvo i emocionalne probleme. U nekim slučajevima djeca mogu razviti i antisocijalne oblike ponašanja, što dodatno otežava njihovu integraciju u društvo (Marković i sar., 2008).

Disfunkcionalno porodično okruženje negativno utiče i na školski uspjeh i proces učenja. Djeca koja nemaju podršku u porodici često pokazuju slabiju motivaciju za učenje, imaju poteškoće u koncentraciji i slabije akademske rezultate. Emocionalni problemi i stres dodatno otežavaju usvajanje znanja i prilagođavanje školskim zahtjevima.

Socijalni razvoj djece takođe može biti značajno narušen. Djeca iz disfunkcionalnih porodica često imaju poteškoće u uspostavljanju i održavanju odnosa sa vršnjacima. Nedostatak adekvatnih socijalnih modela u porodici utiče na njihovu sposobnost komunikacije, rješavanja konflikata i saradnje sa drugima. Kao posljedica toga, djeca mogu biti povučena, izolovana ili neprihvaćena u vršnjačkoj grupi.

Još jedna značajna posljedica jeste povećan rizik od razvoja različitih oblika zavisnosti. Djeca koja odrastaju u nestabilnom i stresnom okruženju često traže načine da se izbore sa negativnim emocijama, što može dovesti do zloupotrebe alkohola, droga ili drugih oblika zavisničkog ponašanja u kasnijem životu (Svetozarević, 2014).

Važno je naglasiti da posljedice disfunkcionalne porodice ne prestaju u djetinjstvu, već se često prenose i u odraslo doba. Osobe koje su odrastale u takvim porodicama mogu imati poteškoće u formiranju stabilnih partnerskih odnosa, kao i u preuzimanju roditeljskih uloga. Postoji i veća vjerovatnoća da će ponavljati obrasce ponašanja iz svoje primarne porodice, čime se disfunkcionalnost prenosi na naredne generacije.

Takođe, kod djece iz disfunkcionalnih porodica može se javiti problem identiteta i samopoimanja. Nedostatak stabilnih uzora i podrške otežava formiranje zdrave slike o sebi, što može dovesti do nesigurnosti, zbunjenosti i poteškoća u donošenju odluka. Ovakvi problemi dodatno utiču na njihovo funkcionisanje u društvu. Kognitivno-bihevioralne terapije i savjetodavni rad pomažu djeci u prevazilaženju emocionalnih problema (Brown et al., 2024).

Disfunkcionalna porodica ima ozbiljne i dugotrajne posljedice po razvoj djeteta. Emocionalni problemi, poremećaji u ponašanju, teškoće u učenju i socijalizaciji, kao i rizik od negativnih obrazaca u odraslom dobu, ukazuju na značaj pravovremenog prepoznavanja i rješavanja problema u porodici. Samo uz adekvatnu podršku i intervenciju moguće je ublažiti ove posljedice i omogućiti djeci zdrav i stabilan razvoj. Edukacija roditelja doprinosi smanjenju nasilja i poboljšanju porodičnih odnosa (Fang et al., 2024).

5. ULOGA ŠKOLE I DRUŠTVA

Škola ima važnu ulogu u identifikaciji i podršci djeci iz disfunkcionalnih porodica. Nastavnici i stručni saradnici mogu prepoznati rizične faktore i pružiti adekvatnu podršku.

Društvene institucije, uključujući centre za socijalni rad i zdravstvene ustanove, doprinose stvaranju mreže podrške koja omogućava pravovremenu intervenciju.

Obrazovne institucije imaju ključnu ulogu u prepoznavanju i podršci djeci koja se suočavaju s različitim razvojnim, emocionalnim i socijalnim izazovima. Kao centralno mjesto socijalizacije, škola predstavlja okruženje u kojem se djeca razvijaju ne samo akademski već i emocionalno i socijalno. Nastavnici i stručni saradnici mogu djelovati preventivno i intervencijski kroz saradnju sa porodicom i institucijama sistema. Školsko osoblje zbog svakodnevnog kontakta sa djecom, često predstavlja prvi nivo detekcije problema, ali i važan činilac u organizovanju adekvatne podrške. Od izuzetnog značaja za uspješno djelovanje u pravcu zaštite djeteta jeste saradnja između škole, porodice i šire deruštvene zajednice. Kada ovi sistemi sarađuju međusobno se podržavaju, povećava se vjerovatnoća pozitivnih

ishoda za dijete. U tom kontekstu, nastavnici i stručni saradnici mogu djelovati preventivno kroz edukaciju roditelja, organizovanje radionica i jačanje komunikacije između svih uključenih aktera.

U školi preventivne aktivnosti obuhvataju razvoj socijalnih i emocionalnih vještina kod učenika, promociju mentalnog zdravlja i stvaranje sigurnog i podržavajućeg okruženja.

Programi socijalno – emocionalnog učenja pokazali su značajne pozitivne efekte na školski uspjeh, ponašanje i emocionalno funkcionisanje učenika. Ovi programi pomažu djeci da razviju samoregulaciju, empatiju i sposobnost rješavanja konflikata, što doprinosi njihovom opštem razvoju i smanjenju rizičnih ponašanja. Pored preventivnog djelovanja, škola ima i važnu ulogu u intervencijama kada se problemi već pojave. Multidisciplinarni pristup se pokazao kao najefikasniji u rješavanju složenih problema djece i porodica. U to procesu važno je osigurati kontinuiranu komunikaciju između svih uključenih strana kako bi se obezbijedila konzistentna podrška djetetu.

Intervencije uključuju porodičnu terapiju, savjetodavni rad i socijalnu podršku. Sistematski pristup omogućava poboljšanje porodičnih odnosa i smanjenje negativnih posljedica po dijete.

Društvo u cjelini takođe igra važnu ulogu u podršci djeci i porodicama. Institucije poput centra za socijalni rad, nevladinih organizacija i zdravstvenih ustanova doprinose stvaranju mreže podrške koja omogućava pravovremenu i adekvatnu intervenciju.

Kroz koordinisanu saradnju škole, porodice i društva, moguće je značajno poboljšati kvalitet života djece i smanjiti negativne posljedice različitih rizika kojima su izložena.

6. ZAKLJUČAK

Disfunkcionalna porodica predstavlja značajan faktor rizika za razvoj djece i ima dugoročne posljedice po njihovo emocionalno, socijalno i kognitivno funkcionisanje. Uzroci disfunkcionalnosti su kompleksni i uključuju socio-ekonomske, psihološke i relacione faktore.

Međutim, savremena istraživanja pokazuju da pravovremene i adekvatne intervencije mogu značajno ublažiti negativne posljedice. Ključ uspjeha leži u ranom prepoznavanju problema i multisistemskom pristupu koji uključuje porodicu, školu i društvo.

Porodica ima ključnu ulogu u razvoju djeteta i predstavlja osnovno okruženje u kojem dijete formira svoju ličnost, vrijednosti i obrasce ponašanja. Međutim, kada porodica ne funkcioniše na adekvatan način, dolazi do pojave disfunkcionalnosti koja može imati ozbiljne posljedice po sve članove, a posebno po djecu.

Kroz ovaj rad ukazano je na to da disfunkcionalne porodice karakterišu narušeni odnosi, loša komunikacija, prisustvo konflikata, emocionalno zanemarivanje i različiti oblici nasilja. Uzroci takvog stanja su brojni i uključuju socio-ekonomske probleme, bolesti zavisnosti, psihološke poteškoće roditelja, kao i promjene u savremenom načinu života.

Posebno je naglašeno da djeca koja odrastaju u disfunkcionalnim porodicama često razvijaju emocionalne probleme, nesigurnost, poteškoće u ponašanju, slabiji školski uspjeh i probleme u socijalizaciji. Ove posljedice ne ostaju ograničene samo na djetinjstvo, već se mogu prenijeti i u odraslo doba, utičući na kvalitet života i međuljudske odnose.

Zbog svega navedenog od izuzetnog je značaja pravovremeno prepoznavanje problema u porodici i pružanje adekvatne podrške kako djeci, tako i roditeljima. Problemi koji se javljaju u ovakvim porodicama mogu imati dugoročne posljedice, ali uz adekvatnu podršku i intervenciju moguće je ublažiti njihove efekte. Uloga škole, stručnih službi i društva u cjelini jeste da doprinese stvaranju sigurnog i podsticajnog okruženja za razvoj djece. Disfunkcionalna porodica predstavlja ozbiljan izazov za razvoj djece. Pravovremena i adekvatna intervencija može značajno ublažiti negativne efekte i doprinijeti zdravijem razvoju pojedinca. Razumijevanje i pravovremeno djelovanje ključni su za stvaranje zdravog porodičnog okruženja.

LITERATURA

- Brown, F. L., et al. (2024). Psychological interventions for children and adolescents. *Global Mental Health*.
- Barišić, J., Svetozarević, S., & Duišin, D. (2011). Modeli porodičnog funkcionisanja – novine, preporuke i ograničenja.
- Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685–704.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. Guilford Press.
- Fang, Z., et al. (2024). Parenting programs and child protection outcomes. *Trauma, Violence, & Abuse*.
- Hart, E. R., et al. (2024). Socioeconomic influences on child development. *Scientific Reports*.
- Huang, R., et al. (2024). Family conflict and child behavioral outcomes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*.

- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2013). Family therapy: An overview (8th ed.). Brooks/Cole.
- Kganyago Mphaphuli, L. (2023). Impact of dysfunctional families on children. IntechOpen.
- Marković, J., Mitrović, D., Ivanović-Kovačević, S., Šobot, V., & Srđanović, J. (2008). Karakteristike porodične strukture i komunikacije u porodicama sa decom sa poremećajima ponašanja.
- Mitić, M. (1997). Porodica i stres – između poraza i nade. Beograd: Institut za psihologiju.
- Salo, S., et al. (2024). Parent–child interaction and emotional development. *Infant Behavior and Development*.
- Svetozarević, S. (2014). Bolesti zavisnosti i grupa – sličnosti i razlike u odnosu na uzrast. U: Ćorić, B. (ur.), Društvo, grupa i grupna terapija. Beograd.
- Stojnov, D. (2005). Od psihologije ličnosti ka psihologiji osoba. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Srna, J. (2012). Psihoterapija i savetovanje: teorija, praksa, istraživanje. Beograd: Zavod za udžbenike.